

ReKS MODIFISERTE OVERSETTELSESMETODE FOR SPØRRSEKJEMA

**Frem-og-tilbake oversettelse
med kulturell tilpasning og lingvistisk validering**

**Tone Marte Ljoså, sykepleier PhD
Henrik B. Jacobsen, psykolog PhD
Lars-Petter Granan, lege PhD
Silje E. Reme, psykolog PhD**

Regional Kompetansetjeneste for Smerte (ReKS)
Avdeling for smertebehandling, Oslo Universitetssykehus (OUS)

INNHALDSFORTEGNELSE

Aktører i oversettelsesprosessen	s. 3
Forklaring av ord og uttrykk	s. 4
Beskrivelse av trinnene i oversettelsesprosessen	s. 5
Trinn 1: Forberedelse	s. 5
Trinn 2: Frem-oversettelse til målspråk	s. 5
Trinn 3: Gjennomgang av frem-oversettelsen	s. 6
Trinn 4: Tilbake-oversettelse	s. 7
Trinn 5: Gjennomgang av tilbake-oversettelsen	s. 7
Trinn 6: Harmonisering	s. 8
Trinn 7: Kognitiv debriefing intervjuer	s. 9
Trinn 8: Gjennomgang av kognitiv debriefing intervjuer	s. 9
Trinn 9: Korrekturlesing	s. 10
Trinn 10: Sluttrapport	s. 10
Referanser	

ReKS modifiserte metode for oversettelse av spørreskjema er basert på en metode beskrevet av ISPOR Task Force for Translation and Cultural Adaptation

Wild D, Grove A, Martin M et al. Principles of good practice for the translation and cultural adaptation process for patient-reported outcomes (PRO) measures: Report of the ISPOR task force for translation and cultural adaptation. *Value in Health*, 2005; 8(2): 94-104.

Aktører i oversettelsesprosessen

Project Manager	Prosjektleder	Person som koordinerer, har oversikt over, og deltar i oversettelsesprosessen. Forsker, veileder, student.
Key in-country consultant	Hovedkonsulent	Person som i hovedsak utfører frem-oversettelsen og kognitiv debriefing intervjuene i oversettelsesprosessen. Forsker, phd/masterstudent.
In-country consultant	Konsulent	Person som i hovedsak utfører kognitiv debriefing intervjuer. Det er ingen føringer for hvorvidt konsulent og frem-oversetter kan/ikke kan være en og samme person.
Instrument developer	Spørreskjemaforfatter	Person eller gruppe som har laget den originale versjonen av spørreskjemaet som man ønsker å oversette
Forward translator	Frem-oversetter	Person som oversetter skjemaet fra engelsk til norsk. Må ha norsk som morsmål. Profesjonell translatør
Back translator	Tilbake-oversetter	Person som oversetter skjemaet fra norsk til engelsk. Har ikke kjennskap til skjemaet fra før. Må ha originalspråk som morsmål. Profesjonell translatør
Proof-reader	Korrekturleser	Person som retter feil i staving, grammatikk og layout i den oversatte (norske) versjonen av skjemaet

Forklaring av ord og uttrykk

Original language	Originalspråk	Språket det opprinnelige skjemaet ble laget på.
Target language	Målspråk	Språket som man ønsker å oversette skjemaet til.
Forward translation	Frem-oversettelse	Oversettelse av skjema fra originalspråk til målspråk.
Back-translation	Tilbake-oversettelse	Oversettelse av skjema fra målspråk til originalspråk etter frem-oversettelse.
Reconciliation	Gjennomgang av frem-oversettelsene	Sammenslåing av de frem-oversatte versjonene av skjemaet (til målspråket), som danner den første oversatte versjonen (oversatt versjon nummer 1).

Beskrivelse av trinnene i oversettelsesprosessen

Trinn 1: Forberedelse

Aktører i forberedelsen:

- Prosjektleder
- Hovedkonsulent
- Originalforfatter av spørreskjemaet

Gjennomføring:

- Prosjektleder gjennomgår det originale spørreskjemaet og identifiserer potensielle utfordringer: vanskelige ord/uttrykk, tvetydige/uklare konsept og spørsmål/uttrykk som trenger kulturell tilpasning. Hovedkonsulenten og frem-oversetter(e) kan gjerne delta i denne forberedelsen
- Prosjektleder diskuterer med originalforfatter de identifiserte utfordringene (i forhold til konsepter) i originalskjemaet, og partene kommer frem til en felles forståelse av konseptene. Hovedkonsulent og frem-oversetter(e) kan gjerne delta i denne forberedelsen
- Prosjektleder informerer og drøfter utfordringer og konsepter med alle personer som skal utføre frem-oversettelsen (så sant vedkommende ikke har deltatt i de forrige forberedende punkter)
- Prosjektleder instruerer hovedkonsulent og frem-oversetter på å fokusere på å:
 - Lage en konseptuelt fungerende- heller enn en språklig korrekt oversettelse
 - Lage en oversettelse med enkelt språk som "de fleste" forstår
- Prosjektleder* skriver rapport som beskriver prosessen, utfordringer, beslutninger og argumentasjonsrekker fra Trinn 1

Anmerkning:

Både prosjektleder og hovedkonsulent deltar i diskusjonen med originalforfatteren, da det ansees som viktig at personer som skal gjennomføre frem-oversettelsen til målspråket har en god forståelse av skjemaet og konseptene skjemaet er tiltenkt å måle. På den måten vil man få en bedre kulturelt og språklig tilpasset oversatt spørreskjema.

Prosjektleder og hovedkonsulent informerer og drøfter konseptene (som diskutert med forfatteren) med frem-oversettere.

* I utgangspunktet er det prosjektleder som skal skrive rapporten, men når en student er hovedkonsulent, er det nyttig for læringsprosessen at studenten utfører dette trinnet.

Trinn 2: Frem-oversettelse til målspråk

Aktører i frem-oversettelsen:

- Hovedkonsulent (krav: morsmål norsk, skrive/snakke engelsk flytende)

- Frem-oversettere (krav: morsmål norsk, skrive/snakke engelsk flytende, tidligere er faring med oversettelse av spørreskjema*)

Gjennomføring:

- Hovedkonsulent og frem-oversetter oversetter hver for seg (parallelt og uten å samarbeide) det originale spørreskjemaet fra originalspråk til målspråk
- Konseptuel oversettelse: Fokus for oversettelsen skal være å få språk og innhold i spørreskjemaet oversatt på en slik måte at spørsmålene er forståelige og gir mening til personer i målgruppen. Det er ikke viktig at språket i den norske oversettelsen skal være så likt som mulig språket i originalversjonen. Det er viktigere å bruke ord/uttrykk som gir mening på norsk, og det oppfordres til å tilpasse ord, uttrykk og innhold til norske forhold og kultur
- Hovedkonsulenten skriver rapport som beskriver prosessen, utfordringer, beslutninger og argumentasjonsrekker fra Trinn 2

Anmerkning:

Tredjeoversetter og fjerdeoversetter kan også inkluderes, men dette er ikke nødvendig

*Det er å foretrekke at frem-oversetterne har erfaring med oversettelse av spørreskjema fra tidligere. I denne metodebeskrivelsen legges til at tidligere erfaring med oversettelse ikke er nødvendig av praktiske og ressursmessige årsaker: Siden det er få personer med denne ekspertisen, vil det vanskeliggjøre oversettelse av spørreskjema for master/doktorgradsstudenter som har begrenset med økonomiske midler til å leie inn profesjonelle frem-oversettere.

Trinn 3: Gjennomgang av frem-oversettelsen

Aktører i fremstillingen av norsk skjemaersjon nr. 1:

- Hovedkonsulent (krav: morsmål norsk, skrive/snakke engelsk flytende)
- Frem-oversetter (krav: morsmål norsk, skrive/snakke engelsk flytende)
- Prosjektleder

Gjennomføring

- Hovedkonsulent fremstiller en "sammenslått" versjon av spørreskjemaet med bakgrunn i ulike skjemaersjoner fra frem-oversettelsen (2 eller flere versjoner)
- Den sammenslåtte versjonen av skjemaet diskuteres i gruppe som består av hovedkonsulent, frem-oversetter(e) og prosjektleder
- Gruppen blir enig om innholdet i den første norske skjemaersjonen
- Hovedkonsulent fremstiller en norsk skjemaersjon nr. 1 (i korrekt layout) som er klar for tilbake-oversettelse (Trinn 4)
- Hovedkonsulent skriver rapport som beskriver prosessen, utfordringer, beslutninger og argumentasjonsrekker fra Trinn 3

Trinn 4: Tilbake-oversettelse

Aktører i tilbake-oversettelsen:

- Prosjektleder (krav: morsmål norsk, skrive/snakke engelsk flytende)
- Tilbake-oversetter (krav: morsmål originalspråk (engelsk), skrive/snakke flytende norsk, har kjennskap til helse/medisin men ingen kjennskap til spørreskjemaet som skal oversettes)

Gjennomføring:

- Prosjektleder* engasjerer en tilbake-oversetter til å oversette norsk skjemaversjon nr. 1 tilbake til originalspråket
- Prosjektleder* informerer tilbake-oversetteren om at oversettelsen skal ha litterært fokus (riktig språk og grammatikk) og konseptuelt fokus på subjektive spørsmål
- Tilbake-oversetter fremstiller en tilbake-oversatt versjon av skjemaet som er klar for gjennomgang av tilbake-oversettelsen (Trinn 5)

Anmerkninger:

* I utgangspunktet er det prosjektleder som skal engasjere og informere tilbake-oversetteren, men når en student er hovedkonsulent, kan det være nyttig for læringsprosessen at studenten utfører disse oppgavene. I ISPOR metoden er det ikke spesifikt slått fast at det må være prosjektleder som utfører denne oppgaven.

Trinn 5: Gjennomgang av tilbake-oversettelsen

Aktører i fremstillingen av norsk skjemaversjon nr. 1:

- Prosjektleder
- Hovedkonsulent
- Forfatter av originalskjema

Gjennomføring

- Prosjektleder og hovedkonsulent gjennomgår og sammenlikner sammen tilbake-oversettelsen av- og originalskjemaet for mulige utfordringer i forhold til språk, innhold og forståelse av konsepter
- Fokus for gjennomgangen skal være på å oppnå likhet i forhold til konsepter mellom originalskjemaet og det oversatte norske skjemaet
- Prosjektleder* diskuterer med hovedkonsulent og forfatteren av originalskjemaet rundt mulig utfordringer som fremkommer ved sammenlikning av tilbake-oversatt og originalt skjema
- Prosjektleder og hovedkonsulent diskuterer mulige utfordringer og blir enige om eventuelle endringer som skal gjøres i forhold til norsk skjemaversjon nr. 2
- Prosjektleder* gjør nødvendige endringer og fremstiller norsk skjemaversjon nr. 2 som er klar for harmonisering eller pilottesting (trinn 6 eller 7)
- Prosjektleder* skriver rapport som beskriver prosessen, utfordringer, beslutninger og argumentasjonsrekker fra Trinn 4 og 5

Anmerkninger:

* I utgangspunktet er det prosjektleder som skal utføre trinnene i gjennomgangen av tilbakeoversettelsen, men når en student er hovedkonsulent, er det nyttig for læringsprosessen at studenten utfører dette trinnet. Det ansees som like aktuelt at hovedkonsulent utfører disse oppgavene. Vedkommende ansees å være godt egnet til å gjøre dette på grunn av god kjennskap til utfordringer i oversettelsesprosessen.

Trinn 6: Harmonisering

Aktører i harmoniseringen

- Prosjektleder
- Og: Hovedkonsulentene for de andre oversatte spørreskjemaene + forfatter av originalskjemaet
- Eller: Tilbake-oversettere som representerer alle språkene spørreskjemaet er oversatt til

Gjennomføring

Det er to måter å utføre harmonisering på.

Enten:

- Prosjektleder identifiserer ord og uttrykk som konseptuelt utfordrende på ett eller flere språk (ikke knyttet til et spesielt trinn i oversettelsesprosessen – kan gjøres fortløpende)
- Prosjektleder sender forslag til oversettelser av de utfordrende ordene og uttrykkene til andre hovedkonsulenter som oversetter eller har oversatt ulike språkversjoner av spørreskjemaet (i hovedsak etter trinn 5 og gjennomgang av tilbake-oversettelsen)
- Prosjektleder kan også sende disse forslagene til oversettelse til forfatteren av originalskjemaet

Eller:

- Prosjektleder arrangerer et møte med aktuelle tilbake-oversettere
- Hele spørreskjemaet gjennomgås muntlig (introduksjonen og alle spørsmålene)
- Hver tilbake-oversetter gir en muntlig oversettelse fra målspråk til originalspråk
- Hver oversettelse sammenliknes med originalskjemaet. Aktørene sjekker at hvert tilbake-oversatt spørsmål og skjemadel korresponderer med den tiltenkte betydningen og konseptet

Harmonisering utgår som et ledd i oversettelsesprosessen dersom:

- Det ikke finnes noen andre oversettelser av spørreskjemaet som kan sammenliknes med skjemaet som er oversatt

Anmerkninger:

* I utgangspunktet er det prosjektleder som skal utføre harmoniseringen, men når en student er hovedkonsulent, er det nyttig for læringsprosessen at studenten utfører harmoniseringen selv. Det ansees som like aktuelt at hovedkonsulent utfører denne

oppgaven. Vedkommende ansees å være godt egnet til å gjøre dette på grunn av god kjennskap til utfordringer i oversettelsesprosessen.

Trinn 7: Kognitiv debriefing

Aktører i kognitiv debriefing:

- Hovedkonsulent
- Eventuelt konsulent (krav: morsmål = norsk, kunne flytende engelsk, bo i Norge og fortrinnsvis ha erfaring med kognitiv debriefing intervjuer)
- 5-8 pasienter (krav: morsmål = norsk, representative i forhold til kjønn, alder, utdanning og diagnose for målgruppen for spørreskjemaet)

Skjemaer som brukes:

- Selve spørreskjemaet som testes ut
- Kognitiv debriefing skjema (demografi og kliniske opplysninger, generelt inntrykk av spørreskjema og vurdering av spørreskjemaets deler)

Gjennomføring:

- Hovedkonsulent* gjennomfører individuelle intervjuer med pasientene
- Fokus er på å få frem informasjon for å fremstille en forståelig versjon av skjemaet på målspråket
 - Rekrutter relevant pasient
 - Registrer demografisk/klinisk informasjon om pasienten (benytt kognitiv debriefing skjema)
 - Be pasienten om å fylle ut spørreskjemaet som skal piloteres:
 - Be pasienten lese instruksjonen nøye og svare på alle spørsmålene
 - Oppfordre pasienten til å fylle ut skjemaet uten å stille spørsmål eller henvende seg til konsulent
 - Intervju pasienten umiddelbart etter utfylling av spørreskjemaet. Benytt "Kognitiv debriefing skjema"

Anmerkninger

*En konsulent kan også gjennomføre pasientintervjuene i kognitiv debriefing prosessen

Trinn 8: Gjennomgang av kognitiv debriefing intervjuer og ferdigstilling av norsk spørreskjema

Aktører i gjennomgang og ferdigstilling

- Prosjektleder
- Hovedkonsulent
- Originalforfatter

Gjennomføring

- Prosjektleder* gjennomgår resultatene fra kognitiv debriefing og identifiserer mulige nødvendige endringer for å forbedre forståelsen for innholdet i spørreskjemaet
- Prosjektleder og hovedkonsulent blir enige om eventuelle nødvendige endringer i forklaringer, spørsmål og svaralternativer i den norske versjonen av spørreskjemaet
- Utfordringer i forhold til språk og konsepter kan diskuteres med originalforfatter av spørreskjemaet
- Prosjektleder* ferdigstiller en norsk versjon av spørreskjemaet som er klar for proof-reading (Trinn 9)
- Prosjektleder* skriver rapport som beskriver prosessen, utfordringer, beslutninger og argumentasjonsrekker fra Trinn 7 og 8

Anmerkninger

*I utgangspunktet er det prosjektleder som skal gjennomføre denne delen av oversettelsesprosessen, men for en master/phd student (som fungerer som hovedkonsulent) er det nyttig for læringen at vedkommende utfører dette trinnet.

Trinn 9: Korrekturlesing**Aktører i korrekturlesingen**

- Hovedkonsulent
- Eventuelt en korrekturleser

Gjennomføring

- Hovedkonsulent går gjennom og sjekker/retter eventuelle feil i staving, grammatikk og layout

Trinn 10: Sluttrapport**Aktører i sluttrapporten**

- Prosjektleder

Gjennomføring

- Prosjektleder* skriver sluttrapport, og denne skal inneholde informasjon om/beskrivelse av:
 - Metoden som er brukt
 - Valg og avgjørelser som er gjort i forhold til utfordringer i oversettelsen – når det gjelder språk, uttrykk og konsepter

Anmerkninger:

*I utgangspunktet er det prosjektleder som skal gjennomføre denne delen av oversettelsesprosessen, men for en master/phd student (som fungerer som hovedkonsulent) er det nyttig for læringen at vedkommende utfører dette trinnet.

REFERANSER

Wild D, Grove A, Martin M et al. Principles of good practice for the translation and cultural adaptation process for patient-reported outcomes (PRO) measures: Report of the ISPOR task force for translation and cultural adaptation. *Value in Health*, 2005; 8(2): 94-104.

Acquadro C, Conway C, Girodet C, Mear I. Linguistic Validation Manual for Patient-Reported Outcomes (PRO) Instruments. Lyon: Mapi Research Institute, 2004.

Acquadro C, Conway K, Hareendran A, Aaronson N. Literature review of methods to translate health-related quality of life questionnaires for use in multinational clinical trials. *Value Health* 2008; 11(3):509-21.

Beaton DE, Bombardier C, Guillemin F, Ferraz MB. Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine* 2000; 25(24): 3186-3191.

Bruyere O, Demoulin M, Brereton C, Humblet F, Flynn D, Hill JC. Translation validation of a new back pain screening questionnaire (the STarT Back Screening Tool) in French. *Archives of Public Health* 2012;70(12):1-5.

Guillemin F, Bombardier C, Beaton D. Cross-cultural adaptation of health-related quality of life measures: literature review and proposed guidelines. *J Clin Epidemiol* 1993;46(12):1417-32.

International Test Commission. International Test Commission Guidelines for Translating and adapting Tests, 2010. Hentet fra: www.intestcom.org (06.11.13).

Morsø L, Albert H, Kent P, Manniche C, Hill J. Translation and discriminative validation of the STarT Back Screening Tool into Danish. *Eur Spine J* 2011; 20:2166-73.

Two R, Verjee-Lorenz A, Clayson D, Dalal M, Grotzinger K, Younossi M. A methodology for successfully producing global translations of patient reported outcome measures for use in multiple countries. *Value in Health* 2010; 13(1):128-31.

Wild D, Eremenco S, Mear I, Martin M, Houchin C, Gawlicki M, Hareendran A, Wiklund I, Chong LY, von Maltsahn R, Cohen L, Molsen E. Multinational Trials—Recommendations on the Translations Required, Approaches to Using the Same Language in Different Countries, and the Approaches to Support Pooling the Data: The ISPOR Patient-Reported Outcomes Translation and Linguistic Validation Good Research Practices Task Force Report. *Value in Health*, 2009; 12(4): 340-440.

World Health Organization. Process of translation and adaptation of instruments, 2013. Hentet fra: http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/index.html (14.10.13).